บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างถือเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทย เพราะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มั่งคั่งด้วยศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนมีโบราณสถานและศาสนสถานที่มีความเก่าแก่อันสะท้อนถึงอารยธรรมที่งดงามมาแต่อดีตที่ยังคงสภาพให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลาช้านานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลาที่เนิ่นนาน ทั้งความเชื่อ ประเพณี การกินอยู่ การละเล่น ตลอดจนหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ความอุตสาหะวิริยะในการผลิต เช่น เรื่องจักสาน ภาชนะดินเผา ผ้าทอมือ หมอนขิต และอาหารแปรรูปพื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น ดังปรากฏเป็นสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกในกาลต่อมา ซึ่งแสดงในตารางที่ 1.1

จังหวัด	สินค้าพื้นเมือง / ของที่ระลึก
บุรีรัมย์	ผ้าไหม ผ้าฝ้ายของพุทไธสง ปลาจ่อมประโคนชัย มะพร้าวเผา กุนเชียง หัวผักกาดอบน้ำผึ้ง รูปแกะสลักหินทราย
มุกดาหาร	มะขามหวาน หมอนขิต หมูยอ ผ้าไหม ผ้าพื้นเมืองต่าง ๆ
มหาสารคาม	ผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิต หมอนขิต ที่นอน ผลิตภัณฑ์จากเครื่องจักสาน เสื่อกก
ยโสธร	ผ้าไหม หมอนขวาน ผ้าขิต ผ้าลายขิต กระติบข้าว งานแกะสลัก ผ้าพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง
ร้อยเอ็ด	ผ้าไหมบ้านฝายหลึม แคน ผลิตภัณฑ์จากไหม แหนม หมูยอ หมูเส้น หมูหยอง กุนเชียง เครื่องจักสาน เครื่องใช้พื้นเมือง หมอนลายขิต
ศรีสะเกษ	ผ้าไหม ผ้าลายขิต ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ เครื่องจักสาน หอมแดง กระเทียม หมูหยอง หมูยอ งานหัตถกรรม เช่น ครุน้อย เกวียนน้อย
สุรินทร์	ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เครื่องหวาย เครื่องเงิน งาช้างแกะสลัก หัวผักกาดดอง กุนเชียง หมูยอ หมูแผ่น หมูหยอง สินค้าพื้นเมือง
อุบลราชธานี	ผ้าฝ้ายทอมือ หมอนขิต ผ้าขาวม้า ผ้าไหม เครื่องทองเหลือง เครื่องจักสาน หมูยอ กุนเชียง ไส้กรอกอีสาน เค็มหมากนัด
อำนาจเจริญ	ผ้าไหม ผ้าขิต

ตารางที่ 1.1 สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

อย่างไรก็ตาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนั้นมีพื้นที่กว้างขวางและมีประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก วิถีการดำรงชีวิตประจำวันของชาวอีสานใต้ตั้งแต่ครั้งอดีตจนกระทั่งปัจจุบันนั้นเป็นไปอย่างเรียบง่าย อันสะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำเอาวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวันนั้นล้วนทำให้ชาวอีสานใต้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ จึงเห็นได้ว่าการเติบโตและพัฒนาการของเมืองในระยะต่าง ๆ ได้หล่อหลอมให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีลักษณะศิลปะและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง รวมทั้งการมี "ผ้าทอมือ" อันเป็นเครื่องชี้ถึงความมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ไม่ซ้ำแบบใคร

จากการที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนแต่งกายด้วยชุดผ้าไทยเพื่อธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาตินั้น จังหวัดต่างๆ ได้สนองตอบนโยบายดังกล่าวด้วยการรณรงค์ให้คนในจังหวัดใช้ผ้าทอมือ อันสะท้อนถึงความมีอารยะของชุมชนที่มีมาช้านาน ซึ่งผลจากการรณรงค์การแต่งชุดผ้าไทยนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดการสร้างงานให้แก่กลุ่มสตรีทอผ้าตามหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ในชนบทแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอันเป็นการบรรเทาปัญหาความยากจนตลอดจนเสริมสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าศิลปะการทอผ้าจะมีลวดลายที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นซึ่งได้สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นบรรพชน การพัฒนาและออกแบบลวดลายของผ้าจึงเป็นไปตามความต้องการของผู้ทอผ้าแต่เพียงฝ่ายเดียว (Supply push) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาผ้าทอมือจำหน่ายได้ในจำนวนที่น้อยลงเรื่อยๆ ในขณะที่กมลภัทร์ รักสวน (2543) ได้ศึกษาพบว่า เสื้อผ้าสตรีที่ตกแต่งด้วยผ้าทอมือนั้น ผู้สวมใส่จะคำนึงถึงลวดลายและสีสันที่เหมาะสมกับเสื้อผ้ามากที่สุด ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า หากลวดลายและสีสันของผ้าทอมือเป็นไปตามความต้องการของผู้ซื้อ (Demand pull) แล้วไซร้ กลุ่มสตรีทอผ้าในจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างย่อมสามารถจำหน่ายผ้าทอมือได้ในปริมาณที่มากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาระบบในการหาความต้องการของลูกค้าสำหรับใช้ในการผลิตผ้าทอมือจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการเปิดโอกาสให้ลูกค้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการออกแบบลวดลาย เลือกสีสัน และประเภทของเส้นใยของผ้าทอมือได้ตามความต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเป็นการยกระดับการพัฒนาการออกแบบลวดลายและสีสันของผ้าทอมือของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันให้แก่กลุ่มได้มีโอกาสส่งออกผ้าทอมือไปยังต่างประเทศด้วย ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมของไทยให้สืบเนื่องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาระบบในการหาความต้องการของลูกค้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อใช้ในการผลิตผ้าทอมือ

2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติของลูกค้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่อการใช้ผ้าทอมือในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการออกแบบลวดลายและสีสันของผ้าทอมือตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ขอบเขต คือ

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงกรอบพฤติกรรมและทัศนคติของลูกค้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อการใช้ผ้าทอมือที่ผลิตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (เน้นพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอำนาจเจริญเป็นหลัก) โดยการศึกษานี้ได้นำแนวคิดการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behavior analysis) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์: 2541) มาประยุกต์ใช้ เพื่อทราบถึงลักษณะความต้องการและพฤติกรรมการซื้อและการใช้ผ้าทอมือของผู้บริโภค คำตอบที่ได้จะช่วยในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด (Marketing strategies) สำหรับธุรกิจทอผ้าชุมชนในพื้นที่เป้าหมายให้สามารถสนองความพึงพอใจของผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พัฒนาระบบในการหาความต้องการของลูกค้าสำหรับใช้ในการผลิตผ้าทอมือด้วย

1.3.2 ขอบเขตประชากร เพื่อให้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมและทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อการใช้ผ้าทอมือที่ผลิตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งสอบถามถึงพฤติกรรมและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงเป็นการพัฒนาระบบเพื่อหาความต้องการของลูกค้าสำหรับใช้ในการผลิตผ้าทอมือ ดังนั้นการศึกษานี้จึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านทางอินเตอร์เน็ต โดยกลุ่มประชากรคือชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ใช้อินเตอร์เน็ต ซึ่งการศึกษานี้จะใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ทราบความน่าจะเป็น ทั้งนี้ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่จะทำให้ความคลาดเคลื่อนของผลการวิจัยลดลงก็ตาม แต่การศึกษาจากตัวอย่างที่มีขนาดเหมาะสมกับประเภทของงานวิจัยและแบบแผนงานวิจัยย่อมเป็นทางออกที่เหมาะสมมากกว่าเพราะนอกจากจะเกิดผลทางนัยสำคัญทางสถิติแล้วยังก่อให้เกิดนัยสำคัญทางการปฏิบัติด้วย ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้จึงกำหนดไว้ที่จำนวน 300 ตัวอย่าง (Yamane, 1973 อ้างใน บุญใจ ศรีสถิตนรากูร: 2547) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มตัวอย่างชาวไทย จำนวน 150 คน
2. กลุ่มตัวอย่างชาวต่างประเทศ จำนวน 150 คน

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

เนื่องจากการศึกษามีงบประมาณที่จำกัด ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้ศึกษาในที่นี้จึงครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดอำนาจเจริญ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้ปรากฏดังนี้

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีระบบในการหาความต้องการของลูกค้าในการใช้ผ้าทอมือสำหรับการผลิตผ้าของกลุ่มให้ตรงกับความต้องการของตลาด
2. สามารถนำผลการศึกษาไปประกอบการพิจารณาการวางแผนการทอผ้าพื้นเมืองประเภทผ้าทอมือ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี
3. สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปพัฒนาการทอผ้าทอมือได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป
4. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนทางการตลาดสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าทอมือ
5. ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการพัฒนาการออกแบบลวดลายและสีสันของผ้าทอมือ
6. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาผ้าทอมือเพื่อการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้